

Зооекологія

УДК 636.27

М. С. Пелехатий

Д. с.-г. н.

Л. М. Гунтік

К. с.-г. н.

Л. В. Фомюк

студентка

Державний агроекологічний університет

МОЛОЧНА ПРОДУКТИВНІСТЬ КОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЧОРНО-РЯБОЇ МОЛОЧНОЇ ПОРОДИ ТРИВАЛОГО ВИКОРИСТАННЯ

Вивчено повторюваність та динаміку молочної продуктивності (надою і жирномолочності) корів української чорно-рябої молочної породи, які закінчили 9 лактацій, а також проведено порівняння результатів їх прижиттєвої продуктивності залежно від рівня секреції молока.

Постановка проблеми

В Україні створена високопродуктивна українська чорно-ряба молочна порода інтенсивного типу. Генетичний потенціал молочної продуктивності тварин цієї породи досягає 6000 кг молока [3, 4]. В селекції молочної худоби важливе значення має вивчення вікової динаміки її продуктивності. Об'єктивна інформація з цієї проблеми дозволяє проводити прогнозування молочної продуктивності корів у наступній лактації та прижиттєвої. Заслуговує на увагу також тривалість продуктивного використання корів, оскільки від цього залежить їх економічна ефективність. Динаміка молочної продуктивності у корів різних порід досить добре вивчена [1,7]. Але до цього часу немає достатньої інформації про динаміку молочної продуктивності корів української чорно-рябої молочної породи з різним рівнем секреції молока. Тому це питання стало метою наших досліджень.

Завдання досліджень

Для реалізації цієї мети були поставлені завдання:

- розділити досліджуваних корів на групи залежно від рівня секреції молока;
- вивчити динаміку надою і жирномолочності корів різних груп;
- обчислити тривалість їх господарського використання та прижиттєву продуктивність;
- вивчити ефективність прогнозування прижиттєвої продуктивності корів за результатами перших трьох лактацій.

Об'єкт досліджень

Дослідження проводили у 2003–2004 роках. Їх об'єктом були 77 кращих корів чорно-рябої породи, предків бугаїв-плідників, оцінених за якістю нащадків [6].

© М. С. Пелехатий, Л. М. Гунтік, Л. В. Фомюк

За рівнем прижиттєвої молочної продуктивності (інтенсивності секреції молока) піддослідні корови були розділені на три групи. Перша група – напружений рівень, друга – високий, третя – помірний. До першої групи віднесені тварини, які за рівнем прижиттєвого надою переважають $M+0,4\sigma$ (> 465 ц), до другої – знаходяться в межах $M\pm 0,4\sigma$ (403-465 ц), до третьої – поступаються $M-0,4\sigma$ (< 403 ц).

Тривалість господарського використання обчислювали додаванням дійних днів за 9 лактацій і періодів запуску, тривалість життя – додаванням тривалості господарського використання і періоду вирощування корів.

Коефіцієнт господарського використання обчислювали за формулою М. С. Пелехатого та ін. [2]. Цифровий матеріал опрацьовано методами варіаційної статистики [8].

Ефективність використання перших трьох лактацій для прогнозування прижиттєвої продуктивності корів визначали за коефіцієнтами кореляції за надоєм і жирномолочністю, обчисленими між показниками 1, 2, 3, середніми 1–2 і 1–3 лактаціями та прижиттєвими показниками (середнім надоєм за лактацію та середнім вмістом жиру в молоці) у тварин трьох груп та в середньому по масиву обстежених корів (відповідно 27, 27, 23 та 77 голів).

Результати досліджень

Динаміка надоїв обстежених корів за дев'ять лактацій наведена в таблиці 1 та на рис. 1.

Таблиця 1. Динаміка надою корів різних груп протягом 9-ти лактацій

Лактація	Групи корів за рівнем секреції молока						Разом (n = 77)	
	I - напружений (n = 27)		II - високий (n = 27)		III - помірний (n = 23)			
	M±m, кг	% до макс.	M±m, кг	% до макс.	M±m, кг	% до макс.	M±m, кг	% до макс.
1	4207±214	68,0	3226±135	59,5	2870±121	66,1	3464±115	65,8
2	4841±172	78,2	4144±118	76,5	3348±127	77,1	4151±107	78,9
3	5796±213	93,6	4907±128	90,6	3878±134	89,3	4912±129	93,3
4	6189±253	100,0	5144±152	94,9	4230±129	97,4	5238±142	99,5
5	5929±212	95,8	5378±155	99,3	4344±216	100,0	5263±133	100,0
6	5978±163	96,6	5078±180	93,7	4122±165	94,9	5108±129	97,0
7	5885±179	95,8	5367±159	99,0	4178±212	96,2	5194±131	98,7
8	5763±224	93,1	5418±147	100,0	4152±233	95,6	5161±139	98,1
9	5848±182	94,5	5081±197	93,8	4056±218	93,4	5044±140	95,8

Дані таблиці 1 свідчать, що високопродуктивні корови чорно-рябої породи досягають максимального надою у п'ятій лактації. Надій первісток у порівнянні з надоєм цієї лактації складає 65,8 %, корів другого отелення – 78,9 %. Тобто, корови чорно-рябої породи роздоюються лише у віці 7–8 років. Нетривале використання молочних корів лише протягом перших 2–3 лактацій, яке спостерігається у більшості господарств України, не може

виявити їх потенційні можливості за продуктивністю і наносить великих збитків.

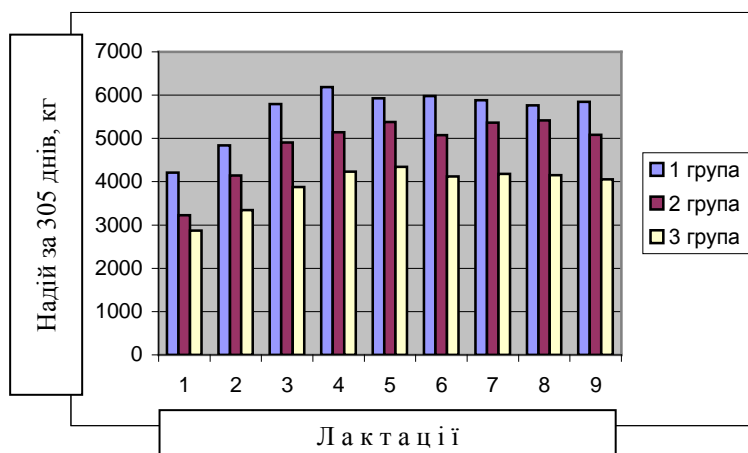

Рис. 1. Динаміка надою корів різних груп

Слід відмітити, що корови першого і другого отелення не досягають вікового рівня продуктивності, передбаченого стандартом породи. Згідно з інструкцією по бонітуванню великої рогатої худоби молочних і молочном'ясних порід [5] надій корів-первісток, щодо повновікових, складає 81, другого отелення – 90 %.

Разом з тим потрібно відмітити, що обстежені корови стійко зберігають високий рівень продуктивності: їх надій за дев'ятою лактацією, у порівнянні з максимальним надоєм за п'ятою лактацією, складає біля 96 %. Важливо також зазначити, що надій обстежених корів протягом третьої–восьмої лактації залишився практично на одному рівні, він коливався в межах 5108–5263 кілограмів молока.

Коефіцієнти мінливості надою протягом дев'яти лактацій коливались від 22,1 % до 29,0 % і знаходились в межах біологічної норми. Найменша варіабельність надою спостерігається у максимальних за продуктивністю 4–7 лактаціях. Найбільший коефіцієнт варіації був у первісток – 29,0 %. Тобто, в цей віковий період рівень секреції молока у тварин ще не стабілізувався. Високий рівень мінливості у первісток пов'язаний з їх неоднорідністю за живою масою і віком при першому отеленні.

Вікова динаміка молока у корів різного рівня секреції молока не ідентична, про що свідчить вік досягнення максимальної продуктивності. Якщо від корів третьої групи (помірний рівень секреції) максимальний надій був отриманий у п'ятій лактації, то від корів першої групи (напружений) – у четвертій, другої (високий) – лише у восьмій лактації.

В селекції молочної худоби важливо виявити ефективність прогнозування надою в наступні лактації та прижиттєву продуктивність за показниками першої лактації. Наші дослідження свідчать про можливість

такого прогнозу та його високу ймовірність. Ранги корів за надоем у 1-й і 9-й лактаціях співпадають. Причому різниця за надоем корів у 9-й лактації між першою і третьою групами складає 1792 кг, між першою і другою – 757 кг і є високодостовірною ($P < 0,01-0,001$). Це свідчить про можливість підвищення молочності по стаду за рахунок відбору в контрольно-селекційних корівниках кращих корів-первісток.

Певні вікові зміни спостерігаються також за вмістом жиру в молоці (табл.2).

Таблиця 2. Динаміка жирномолочності корів різних груп протягом 9-ти лактацій, $M \pm m$ (%)

Лактація	Групи корів за рівнем секретії молока			Разом (n = 77)
	I – напружений (n = 27)	II – високий (n = 27)	III – помірний (n = 23)	
1	3,85±0,05	3,79±0,06	3,76±0,07	3,80±0,03
2	3,92±0,08	3,85±0,05	3,8 ±0,06	3,87±0,04
3	3,87±0,06	3,81±0,06	3,91±0,06	3,86±0,03
4	3,90±0,05	3,94±0,07	3,85±0,04	3,90±0,03
5	3,89±0,05	3,85±0,05	3,87±0,06	3,87 ±0,03
6	3,87±0,05	3,77±0,05	3,84±0,08	3,82±0,04
7	3,89±0,06	3,78 ±0,05	3,89±0,06	3,85±0,03
8	3,85±0,06	3,87±0,04	3,88±0,05	3,86±0,03
9	3,85±0,06	3,82±0,05	3,88±0,05	3,85±0,03

В цілому у обстежених тварин процент жиру, починаючи з другої лактації, дещо підвищується до четвертої–п'ятої лактації, потім поступово зменшується. Так, якщо жирномолочність у первісток становила 3,8 %, то у корів четвертої лактації – 3,9 %, дев'ятої – 3,85 %. Що стосується динаміки цієї ознаки з віком у тварин різних груп, то вона є аналогічною, тобто спостерігається поступове зниження жирномолочності з другої по дев'яту лактацію. Але жирномолочність первісток не є надійним показником для прогнозування цієї ознаки у наступних лактаціях. Так, якщо вміст жиру в молоці у корів першої групи становив у першій і дев'ятій лактаціях 3,85 %, тобто знаходився на одному рівні, то у корів третьої групи він підвищився за цей період з 3,76 до 3,88, тобто на 0,12 %.

Мінливість жирномолочності у тварин різного віку як по стаду, так і по конкретних групах, знаходилася у межах біологічної норми. У тварин першої групи коефіцієнт варіації жирномолочності коливався в межах 6,6–10,6 %, другої 6,5–9,1 % і третьої 4,9–10,2 %.

Проведені також дослідження щодо тривалості використання та прижиттєвої продуктивності обстежених корів (табл.3).

Тривалість лактації протягом життя склала 2769 днів або 91 місяць, господарського використання – відповідно 3243 або 106 місяців, життя – 4060 або 133 місяці, коефіцієнт господарського використання – 0,80. Різниця між групами за тривалістю лактації склала 45 днів, господарського використання – 44 дні, життя – 44 дні, за величиною коефіцієнта

господарського використання – 0,01 і в усіх випадках була статистично невірною ($P > 0,05$).

Таблиця 3. Параметри прижиттєвого використання корів різних груп, М±m

Показники	Групи корів за рівнем секреції молока			Разом (n = 77)
	I – напружений (n = 27)	II – високий (n = 27)	III – помірний (n = 23)	
Тривалість, дні:				
- лактаційної діяльності	2769±50	2790±49	2745±50	2769±29
- господарського використання	3231±57	3270±49	3226±50	3243±30
- життя	4036±55	4094±49	4050±50	4060±30
Коефіцієнт господарського використання	0,79±0,003	0,80±0,005	0,80±0,002	0,80±0,002
Прижиттєві показники:				
- надій, ц	515,0±10,0	435,4±3,7	348,0±7,3	437,2±4,3
- жирномолочність, %	3,88±0,04	3,82±0,04	3,82±0,05	3,84±0,02
Середній надій за лактацію, кг	5651±103	4838±41	3867±81	4833±46
Надій за 1 день життя, кг	12,6±0,3	10,4±0,3	8,7±0,2	10,7±0,2

Середні значення прижиттєвих показників в обстеженій групі корів становили: надій – 437,2 ц, вміст жиру в молоці – 3,84 %, середній надій за лактацію – 4833 кг, надій за один день життя – 10,7 кг. В межах окремих груп корів ці показники суттєво відрізнялись. Так, якщо від корів з напруженим рівнем секреції молока отримано протягом життя 515 ц молока, то від корів з помірним – 348 ц. При цьому різниця на користь корів першої групи склала 167 ц молока і була високодостовірною ($P < 0,001$). Аналогічні відмінності спостерігалися за середнім надоем молока за лактацію та надоем за один день життя. Різниця між крайніми групами на користь першої склала відповідно 1784 кг і 3,9 кг ($P < 0,001$).

Нами вивчена можливість прогнозування прижиттєвого надою і жирномолочності за показниками трьох лактацій у тварин з різним рівнем секреції молока: напруженим, високим і помірним (табл. 4).

За надоєм в цілому по стаду коефіцієнти кореляції між першою, другою і третьою, середньою першою–другою, середньою першою–третьою та середньою продуктивністю коливались від +0,325 до +0,760 і у всіх випадках були високодостовірні ($P < 0,01$ – $0,001$). Максимальне значення коефіцієнту спостерігалось між надоями за третю та прижиттєву лактацію (+0,760), тобто найбільш надійним для прогнозування прижиттєвого надою є показники за третю лактацію. Проте результати першої лактації теж достовірно відображають рівень прижиттєвої продуктивності корів. Ця лактація є визначальною для відбору як самих корів, так і для оцінки бугаїв–плідників. Тому в селекційно-племінній роботі з молочною худобою вона використовується в першу чергу для вирішення зазначених питань.

Таблиця 4. Кореляція параметрів надою і жирномолочності корів різних груп за перші три лактації з їх середніми прижиттєвими показниками, $\pm m$,

Лактація	Групи корів за рівнем секреції молока			Разом (n = 77)
	I – напружений (n = 27)	II – високий (n = 27)	III – помірний (n = 23)	
Надій за 305 днів лактації, кг				
Перша	+0,382±0,177*	+0,288±0,184	+0,155±0,206	+0,325±0,108**
Друга	+0,352±0,180*	+0,415±0,175*	-0,065±0,208	+0,663±0,085***
Третя	+0,585±0,156***	+0,516±0,165**	-0,038±0,208	+0,760±0,075***
Середня 1–2	+0,419±0,174*	+0,193±0,188	-0,168±0,205	+0,609±0,090***
Середня 1–3	+0,462±0,171*	+0,057±0,192	-0,025±0,208	+0,613±0,089***
Вміст жиру в молоці, %				
Перша	+0,153±0,198	+0,308±0,191	+0,544±0,167**	+0,392±0,106***
Друга	+0,200±0,196	+0,218±0,195	+0,513±0,172**	+0,473±0,102***
Третя	+0,269±0,193	+0,314±0,190	+0,655±0,151***	+0,496±0,100***
Середня 1–2	+0,580±0,162**	+0,552±0,167**	+0,355±0,186*	+0,632±0,089***
Середня 1–3	+0,402±0,198*	+0,324±0,190	+0,593±0,161**	+0,604±0,092***

За вмістом жиру коефіцієнт кореляції між зазначеними лактаціями та прижиттєвою продуктивністю коливається від +0,392 до +0,632 ($P < 0,001$). Максимального значення цей показник досягав за середніми параметрами першої–другої лактації (+0,632), тобто показники за першу, другу, третю лактації є досить надійними для прогнозування середньої прижиттєвої жирномолочності.

Аналіз таблиці 4 відкриває цікаву закономірність, яка має важливе значення у селекційно-племінній роботі в межах окремих стад: найбільші коефіцієнти повторюваності між надоями за перші лактації та прижиттєвими спостерігаються у корів першої групи (напруженої секреції молока), найменшими вони були у тварин третьої групи (помірний рівень секреції). Так, у корів першої групи ці коефіцієнти коливались від +0,352 до +0,585, а третьої – від +0,155 до -0,168 ($P > 0,05$). За жирномолочністю спостерігається протилежна картина – найбільше співпадали показники перших трьох лактацій з прижиттєвим рівнем у корів третьої групи, найменше – другої групи.

Отже, у високопродуктивних корів за рівнем надою молока ефективність відбору за цією ознакою з використанням параметрів перших трьох лактацій є вищою, ніж у низькопродуктивних, тоді як за жирномолочністю більш надійним є прогнозування цієї ознаки за параметрами перших лактацій у низькопродуктивних стадах.

Висновки

1. Надій корів–первісток чорно-рябої породи тісно пов'язаний з рівнем продуктивності в наступні лактації та прижиттєвим надоєм.

2. Вікова динаміка надою корів з різним рівнем прижиттєвої продуктивності неоднакова. У високопродуктивних корів з напруженим

рівнем секретії молока максимальний надій спостерігається у четвертій лактації, а у корів з меншими надоями (високий і помірний рівень секретії молока) – у 5–7 лактаціях. Тому диференціація корів у племінних господарствах за рівнем секретії молока є доцільною, бо дозволяє раціонально використовувати генетичний потенціал кращих з них.

3. Вікова динаміка жирномолочності корів з різним рівнем секретії молока має непередбачуваний характер. Тому прижиттєвий надій не є надійним критерієм жирномолочності протягом періоду господарського використання.

4. Середні показники тривалості використання і життя корів різних груп суттєво не відрізняються між собою, коефіцієнт господарського використання коливається в межах 0,79–0,80.

5. Параметри надою і жирномолочності корів за перші три лактації є достатніми для прогнозування їх прижиттєвої продуктивності. Проте більш надійним за показниками перших лактацій є прогноз надою у високопродуктивних за цією ознакою стадах, а жирномолочності – у низькопродуктивних.

Перспективи подальших досліджень

Подальші дослідження будуть спрямовані на виявлення в племзаводах високопродуктивних корів української чорно-рябої молочної породи з метою відтворення шляхом підбору “на замовлення” бугаїв-плідників для племпідприємств держави.

Література

1. *Борисенко Е. Я.* Разведение сельскохозяйственных животных. – М.: Колос. – 1967. – С.229–232.
2. Відтворна здатність чорно-рябих корів різного походження і генотипів в умовах українського Полісся / *М. С. Пелехатий, Н. М. Шипота, З. О. Волківська, Т. В. Федоренко* // Розведення і генетика тварин. – К.: Аграрна наука, 1999. – Вип. 31–32. – С. 180–182.
3. Генезис порід худоби в Україні / *М. В. Зубець, В. П. Буркат, М. Я. Єфіменко, О. Ф. Хаврук* // Нові методи селекції і відтворення високопродуктивних порід і типів тварин. – К.: Ас. “Україна”, 1996. – С. 3–8.
4. *Єфіменко М. Я.* Українська чорно-ряба молочна порода // Тваринництво України. – 1996 – № 1. – С. 8–9.
5. Інструкція по бонітуванню великої рогатої худоби молочних і молочно-м’ясних порід. – К.: Урожай, 1993. – 33 с.
6. Каталог быков-производителей черно-пестрой породы, оцененых по потомству / *В. А. Антоненко, Н. Н. Майборода, Г. Д. Святовец* и др. – К.: Урожай, 1984. – Вып. 1. – 332 с.
7. *Пелехатий М. С.* Породоутворювальні процеси в молочному скотарстві України // Вісн. аграр. науки. – 1994 – № 11. – С. 58–64.
8. *Плохинский Н. А.* Руководство по биометрии для зоотехников. – М.: Колос, 1969. – 256 с.